

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת צו ושבת הגדול, תשע"ב
מספר 960מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

וְכַפֵּר בְּעֲדוֹ וּבְעֲדוֹ בֵּיתוֹ – וּבְעֵד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל עמיצור ברק

תופעה מעניינת מצויה בשמות הפרשות בתורה. פרשות רבות – כמחצית מכל הפרשות בתורה – דומות בשמותיהן, מעין "פרשות אחיות": "לך-לך" / "וילך"; "וירא" / "וארא" / "ראה"; "חיי-שרה" / "ויחי"; "ויצא" / "כי-תצא"; "וישלח" / "בשלח" / "שלח-לך"; "בא" / "כי-תבוא"; "משפטים" / "שופטים"; "כי-תשא" / "נשא"; "בחוקתי" / "חוקת" ועוד! גם לפרשתנו, פרשת "צו", יש פרשה "אחות": פרשת "תצוה".

ממצא מעניין הוא שלהרבה מה"פרשות אחיות" יש נושאים משותפים. להלן שתי דוגמאות: צמד הפרשות "ויצא" / "כי-תצא" הן היחידות בתורה שבהן דנים בהרחבה רבה באישה שנואה, ובשתייהן נזכרות "אבנים" פעמים רבות. עוד דוגמה: "וישלח" / "בשלח" / "שלח-לך" – אלה שלוש הפרשות הראשונות בתורה המזכירות את מלחמות ישראל, ולא זו בלבד, אלא כל אחת מהן פותחת במלחמה שחוששים מפניה אך היא אינה מתממשת, וממשיכה במלחמה אחרת שמתרחשת. בשלוש הפרשות האלה בתורה נזכר עמלק האיש או העם.

עולות על כולנה פרשתנו ו"אחותה", פרשת "תצוה". בחצי השני של כל אחת מפרשות אלו מתוארים פרטי הליך ההקדשה של אהרון ובניו לכהונה ושל המשכן והמזבח לעבודה במשך שבועה ימים הקרויים "ימי המילואים".¹

תיאור הקדשת המשכן והכוהנים ארוך ומפורט מאוד – 36 פסוקים בפרשתנו בתיאור הביצוע, ו-37 פסוקים בפרשה "תצוה", שבה נאמר למשה כיצד לקדש את אהרון, את בניו ואת המזבח. ועדיין התיאור הוא חלקי, כי ההליך מוסיף להתקיים גם ביום השמיני, כמפורט בפרשה הבאה. תיאור זה מעורר כמה שאלות:

- ההמשמעות שיש לתיאור מפורט כל כך עבור הקוראים והלומדים בדורות הבאים, "עד סוף כל הדורות"? יש לזכור שמדובר בביצוע של הוראה חד-פעמית בהיסטוריה של עם ישראל, שביצועה נמשך שמונה ימים, סמוך לסוף השנה הראשונה ליציאת מצרים, ואין מדובר במצווה לדורות.
- ההמשך לשאלה הקודמת: מה התכלית או הסיבה לאריכות ולפירוט, במיוחד על רקע הצמצום בפרטים חיוניים בעניינים אחרים בתורה, שעליהם חז"ל אומרים שהם "כהררים התלויים בשערה", כגון הלכות שבת (חגיגה פרק א' משנה ח')?

* עמיצור ברק הוא פרופ' בפקולטה להנדסה במרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון. מלבד מחקריו המקצועיים (בעיקר בנושא התפלת מים) הוא כותב מאמרים בנושאים תורניים ומדיניים בכמות שונות.

¹ מילואים – מינוי, מלשון "שבעת ימים עד יום מלא את ימי מלאיכם פי שבעת ימים ימלא את ידכם" (ויק' ח' לג); רש"י: "והיתה להם – מלוי ידיים זה לכהונת עולם; ומלא את – על ידי הדברים האלה: יד אהרון ויד בניו במילוי ובפקודת הכהונה (שמ' כט: ט).

ג. #תורה מזו: מה משמעות החזרה על מה שכבר תואר קודם לכן באריכות ובפירוט בפרשת "תצוה", והרי היה אפשר לכתוב בפרשתנו: 'ויקח משה את אהרון ובניו ויעש להם כאשר צוהו ה' שבעת ימים'!?

ד. #דוע תיאור חנוכת המשכן מופיע בשלושה מקומות נפרדים בתורה – א. בפרשת "פקודי"; ב. בפרשתנו; ג. בפרשת "נשא"?

לשתי השאלות הראשונות יש שתי תשובות אפשריות: א. ייתכן שבגאולה העתידה נצטרך לשוב ולקדש את הכוהנים והמקדש בהליך דומה, כפי שמנבא יחזקאל (פרק מ"ג). ב. מדרשי הלכה עשויים להסתייע בכיטויים ועניינים המופיעים בפרשתנו.

יסוד הכפרה:

הסבר אפשרי אך חלקי לשלוש השאלות הראשונות מתקבל מהשימוש בכיטוי "לְכַפֵּר", שהוא ביטוי של תכלית, המופיע פעמיים בפרשתנו כתיאור היעד של התהליך המתואר: "וַיִּחַטֵּא אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַדָּם יִצַק אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר עָלָיו" (ח:טו); "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַיּוֹם הַזֶּה צְוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עָלֵיכֶם" (ח:לד). האריכות, הפירוט והחזרה גורמים לנו להכיר בחשיבות המרובה של קידוש הכוהנים והמזבח. מהביטוי לְכַפֵּר משמע כי המשמעות של ההקדשה כוללת במידה רבה את עניין הכפרה, שהוא מושג מרכזי וחשוב מאד ביהדות בכלל ובתורה בפרט:

א. #כפרה היא תנאי להתחדשות ולשיקום הקשר עם הקב"ה. ללא קיום תנאי זה נידונים האדם, העם והאנושות להידרדרות רוחנית עד כדי חידלון. שהרי בפועל אי אפשר לנהל חיי פרט וציבור ללא תקלות, לאורך ימים. ואם סבור מישהו שניתן לשקם את הקשר הטוב על ידי סליחה חד-סטרית מצד הא-ל, או ע"י מעשים טובים מצד העם, באה התורה ומורה לנו שאין תחליף לכפרה אלא על ידי מעשים, כגון אלה המתוארים בפרשתנו, ועל ידי כוונה להתכפר, שהיא תנאי בסיסי לכך.

ב. #למשקל הסגולי של הכפרה מעידה הקביעה שלא רק האדם והעם הם מושא לכפרה אלא גם הארץ צריכה להתכפר במעשים: "וְלֹא תִחַנְיֶפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם בְּהָיָה הָאָרֶץ וְיִחַנְיֶף אֶת הָאָרֶץ וְלֹאֲרֹץ לֹא יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שֹׁכֵחוֹ" (במ' לה:לג). אם הנסיבות אינן מאפשרות לכפר לארץ ולעם בהריגת הרוצח, הרי יש לכפר במעשה חלופי של עריפת עגלה, ואז מתפללים: "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם" (דב' כא:ח).

ג. #כפרה היא עצם המשמעות של היום הנחשב לקדוש ביותר בשנה, והיא התוכן העיקרי שלו. תיאור סדר העבודה המיוחד ליום הכפורים במקדש/משכן על ידי הכוהן הגדול - האדם הקדוש מכולם – הוא הארוך מכל תיאורי העבודות המיוחדות למועדים אחרים.

ד. #דוע, הקרבנות שעליהם הצטוונו נחלקים לשני סוגים: קודשי-קודשים וקודשים קלים. והנה כל קודשי-הקודשים באים לכפר: פר ושעיר של יום הכיפורים, חטאות פנימיות וחיצוניות, אשמות ואף עולות – וְסַמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" (ויק' א:ד).

גם בתיאור המקביל של קידוש הכוהנים שבפרשת "תצוה" מופיע עניין הכפרה ארבע פעמים:

וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת יְדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם... (שמ' כט:לג). ...וּפָר חֲטָאת תַעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל הַכֹּהֲנִים וְחֲטָאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֵּרְךָ עָלָיו וּמִשְׁחַתְּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ (לו). שְׂבַעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וְקַדְּשַׁתְּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קָדֵשׁ קְדָשִׁים (לז).

יצוין שבפסוקים אלה יש לכפרה ראשוניות: בהקדשת הכוהנים והמזבח מופיע לראשונה בתורה מעשה הכפרה לפני ה',² והמשמעות מרחיקת לכת: המתכפר הראשון בתורה ובהיסטוריה אינו אלא הכוהן הגדול, האדם הקדוש מכול! ולא זו בלבד, אלא הוא אף צריך להיות קודם לפני כל האחרים בכפרה.

עיקרון זה מיושם לא רק באותו קידוש היסטורי חד-פעמי של ראשוני הכוהנים, אלא גם בכל שנה בעבודת יום הכיפורים, שבה מכפר הכוהן הגדול על כל העם. תחילה הוא מכפר על עצמו ומקריב את פר החטאת השייך לו, ורק אחר כך את השעירים – הנשחט והמשתלח – שמכפרים בעד העם. סדר הקדימות של הכפרה נכפל בפסוקים: "וְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדוֹ בֵּיתוֹ וּבַעֲדוֹ כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל" (ויק' טז:יז); "וְכַפֵּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכְפֹּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקְּהָל יִכְפֹּר" (שמ' לג). מכאן לקח חשוב: המכפרים הם הצריכים כפרה תחילה, ומכאן גם למדים שאין אדם מושלם שאינו זקוק לכפרה.

ולסיום עוד קשר שמחבר את הקידוש החד-פעמי של המזבח והכוהנים אל היום הקדוש: לראשונה נזכר יום הכיפורים, בצמוד לציווי המפורט של הליך קידוש הכוהנים בפרשת "תצוה", בזיקה

² למען הדיוק, רק פעם אחת מופיע בתורה השרש כ-פ-ר לפני תיאור קידוש הכוהנים בפרשת "תצוה". הפועל אֶכְפְּרָה נזכר בכראשית (לב:כא), אך זו אינה כפרה לפני ה' אלא, להבדיל, כפרת פני עשיו.

לעשיית מזבח הקטורת: ³ "וְכָפַר אֶהְרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטָּאת הַכֹּפְרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֵּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא לֵה' (שמו' ל: י).

נותרה אפוא השאלה הרביעית בדבר שלושת התיאורים הנפרדים של חנוכת-המשכן. תשובה אפשרית לשאלה זו היא שמדובר בשלוש נקודות ראייה אנושיות חיוניות. הראשונה, בפרשת "פקודי", היא של בוני המשכן – משה, בצלאל, אהליאב וכל חכמי הלב; השנייה בפרשתנו, והיא של מפעילי המשכן הנצחיים – הכוהנים; והשלישית, בפרשת "נשא", היא של בעלי המשכן – בני-ישראל ונציגיהם, נשיאי השבטים – קהל היעד עבורו הוקם ופועל המשכן/המקדש, שייבנה בשלישית במהרה. לכל אחת מהקבוצות יש חוויה ייחודית: לקבוצה הראשונה – של יצירתיות מרוממת, לשנייה – של התעלות בעבודת הקודש, ולשלישית – חוויה מרנינה של העם הזוכה למשכן, שותף בו ומתעלה באמצעותו.

⁶ "סמיכות פרשיות" היא אחת המידות שהתורה נדרשת בהן.